

Tavlene i bindingsværket er som regel udmuret med mursten, som er vanskuret eller filtset som bund for en kalkning. Pudsede tavler forekommer, og da er overfladen lidt fremspringende for bindingsværket, det kan stamme fra en tidligere overpudsning af bindingsværket. Det er vigtigt at murtavlene kalkes, fordi det er medvirkende til at holde konstruktionen tør. I sjældne tilfælde forekommer tavler i "blank mur".

Tavler skal udføres enten som oprindeligt eller mures op og stå glatte med bindingsværket. Tavlene kan stå ubehandlet i "blank mur", tyndpuds eller pudses. (se endvidere vejledningsblad nr. 09 - grundmurede huse)

Overfladebehandling af bindingsværkstømmer med sort kultjære bør skrubes af, hvis det sidder i store opblærede skorper. Det kan efterfølgende med fordel behandles med en træbjæremaling. Overmaling med andre malingsstyper vil resultere i at den sorte kultjære giver brune gennemslag i malingen. Sort asfalt vil med tiden lukke for tæt, ligesom kultjæren gjorde det. Tavlene kalkes eller silikatmales - aldrig plastmaling.



Filtning med sandkalk



Kalkning

TILLADELSE – ANSØGNING

Der skal ansøges om alle udvendige ændringer. Ved ansøgning skal der fremsendes tegninger. Tegninger skal være målfaste og vise detaljer. Der kan fremsendes tydelige fotografier til understøttelse af ansøgningen.

Regler der gælder for din ejendom kan ses i den bevarende lokalplan, i tinglysningen, samt på:

• www.brk.dk - Teknik & Forsyning

Her finder du også flere oplysninger og links til emnet bygningsbevaring.

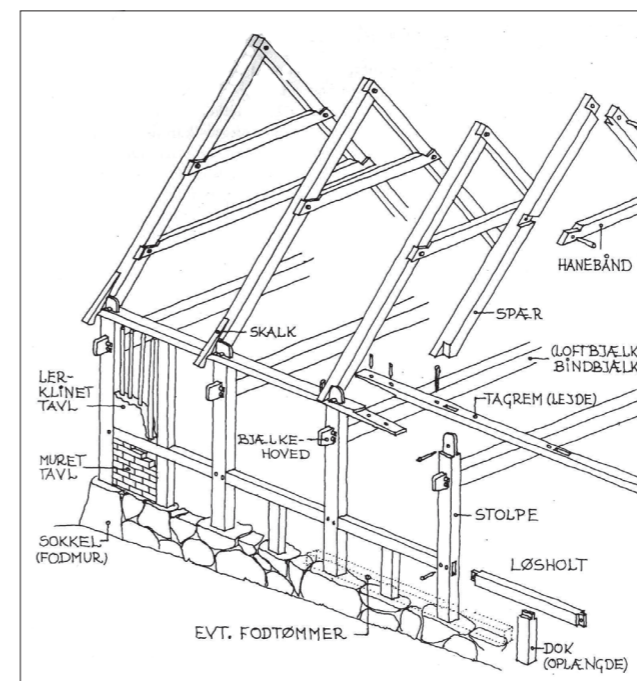
Ansøgningen sendes til:

Teknik & Miljø
Skovløkken 4
3770 - Allinge

Der kan ligeledes hentes ansøgningsvejledning og skema på hjemmesiden.

1. UDGAVE - april - 2008

Konsulent Niels-Holger Larsen - ARK.MAA • Rønne



Mange bindingsværkshuse fra 1700-tallet havde fodtømmer, som kan være fjernet på et senere tidspunkt.

Bornholmske bindingsværkstyper

På Bornholm har bindingsværk været brugt i århundreder tilbage i tiden og helt frem til omkring 1910, - og man blev ved med at bruge den samme "gammeldags" konstruktion med gennemstukne bjælkehoveder synlige i facaden.

I de første årtier af 1900-tallet kom bindingsværket igen på mode i en nationalromantisk periode. De bindingsværksbygninger, der blev opført i den periode, havde ikke rod i den bornholmske tradition.

Bornholmske bindingsværkshuse

Fodtømmer og gavlknægte er karakteristisk i 16- og 1700-årene, og der er ikke skræstivere i facader og gavle. 1800-tallets bindingsværket blev enklere - uden "pynt" på gavlene, og stolperne stod direkte på stenfundamentet. Husene blev bredere og bindingsværket mere regulært og ensartet.

Sidebåndskonstruktionen - en simpel form for bindingsværk - dukkede op i midten 1800-tallet. Konstruktionen er uden "fyldtømmer" dvs. løsholter og dokker, og stolperne er indvendigt midt på væggen forbundet med et langsgående "sidebånd". Sidebånd anvendtes på gårdenes udlængder, men også meget i fiskerlejerens småhuse.



Gavlknægt, Svaneke



1800-tals sidebåndskonstruktion, Svaneke

BINDINGSVÆRK

Gavle var som regel af brede sammenpløjede brædder i den øverste gavltrekant, og nederste bindingsværk. De var samlet med fer (kam) og not med brædder med bredde på ca. 150-220 mm. Vær særligt opmærksom på at genskabe udskårne detaljer på træværk som sidefløje, vindskeder og "husbrand" som er med til at give huset karakter. "Husbrande" og udskårne vindskeder hører kun til på huse med stråtag.

I større og fornemmere huse kunne der være bindingsværk i overgavle, som dog gerne var halvvalmet, dvs. med en lille "halv" skrå tagflade i gavlen. Efter begyndelse af 1800-tallet, hvor stråtage og trægavle blev forbudt i købstæderne blev gavlene murede, men sjældent i bindingsværk.

Tavlene i bindingsværket var af ler – enten lerklining eller lersten frem til begyndelsen af 1800-tallet, og i mindre huse helt frem til slutningen af 1800-tallet. Senere blev tavlene opmuret, men murede tavle forekom dog også på fornemmere huse i 1600- og 1700-årene.

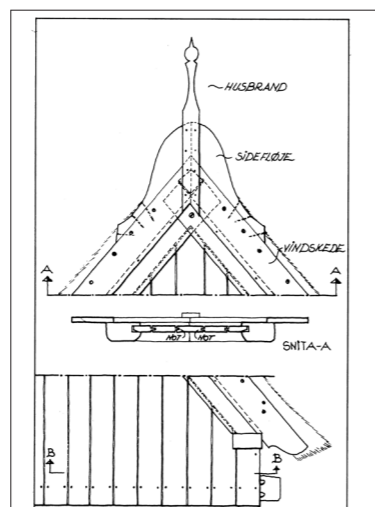
"Øretæver" kaldes en særlig hjørnedekoration, som især findes i Svaneke og fiskerlejerne der omkring. Det er en særlig udformet gavlskalk, som sidder ud for gavlbjælken og bærer de nederste tagsten, samtidig med at facadernes udhæng lukkes mod gavlen.

Ombygninger og genbrug

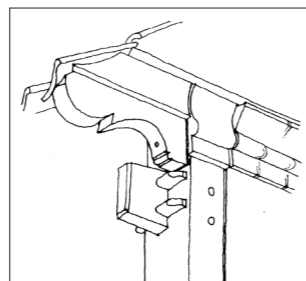
Gennem hele 1800-tallet blev der ofte foretaget ændringer på bindingsværkshusene. Rådne fodremme blev fjernet og behov for mere lys og luft betød større vinduer og højere til loftet. Det medførte sænkning af løsholter og hævnning af bjælkerne.

Da de murede huse med fine profilerede pudsede gesimser vandt frem, blev det mode – hovedsagelig i Rønne, at bindingsværkshuse blev forsynet med gesimser af træ, og bindingsværket blev overpudset eller overkalket – så det lignede de finere murede huse. Mange sådanne huse har igen fået synligt bindingsværk, men gesimsen er stadigvæk bevaret.

På mange mindre huse i fiskerlejer kan bindingsværket være helt eller delvis "stykket sammen" af genbrugstømmer – enten fra nedrevne bygninger eller skibstømmer fra strandinger eller ophugninger. Disse huse er ofte udvidet lidt efter lidt med et eller flere fag. Det bliver derfor nogle uregelmæssige bindingsværksfacader, som dog har sin egen charme, ofte med lapninger og skævheder.



Udsnit af bræddegavl - 1800-tallet



"Øretæver"- typisk i Svaneke



Bindingsværkshus med trægesims - tidligere med overkalket eller overpudset bindingsværk



Melsted - simpelt bindingsværk

BINDINGSVÆRK

Overfladebehandlingen på bindingsværket var overvejende trætjære, måske indfarvet med rødt eller sort. Der er også en del eksempler på malet bindingsværk i grønne, røde og brune kulører, sjældent blåt.

Da gasværkerne kom i slutningen af 1800-tallet fik man sort kultjære som biprodukt, og fra omkring 1900 blev nok alt tjæret bindingsværk strøget med kultjære.

Rekonstruktion og restaurering af bindingsværk

At tilbageføre bindingsværksfacaden til den oprindelige udformning fra f.eks. 1700-tallet kan være problematisk, fordi det vil kræve for store ændringer, hvis det skal gøres konsekvent. Ønsker man at rekonstruere, bør man have et sikkert grundlag for, hvordan huset eller lignende huse tidligere har set ud - f.eks. fra fotoarkiver på museer eller lokalarkiver.

Ved restaurering af bindingsværk er der nogle principper som bør følges:

Materialet – træsorten – skal være den samme, f.eks. eg skal repareres eller udskiftes med eg, og fyr med fyr eller douglas-gran. Elm og ask findes også, men det er meget modtageligt for borebilleangreb og bør undgås.

Alle Samlinger skal udføres som traditionelle tømmer-samlinger, træ mod træ, uden synlige sømbeslag, jernbeslag, bolte eller lignende. Der er flere lokale og tidsmæssige variationer, som man skal være opmærksom på – og se på det gamle bindingsværk, hvordan det har været udført.

Reparationer – skarringer – bør udføres uden skruer og bolte, men det kan sjældent undgås helt. Skruer bør forsænkes og "proppes". Der findes gode anvisninger i litteraturen og på Internettet.

På de simple huse af f.eks. genbrugstømmer kan man godt "lappe" videre som det måske er blevet gjort, f.eks. undermure en rådden stolpefod op til tre til fire mursten.

Revner i bindingsværket, dels ved samlinger, dels i selve træoverfladen er ofte et problem. Det kan være svindrevner, som ikke nødvendigvis behøver at blive lukket og udfyldt. Fyldning med stærk cementmørtel kan forøge eller igangsætte en nedbrydning. I stedet kan bruges en fed god kalkmørtel 1:2½, der holder træet tørt. Kit og fugemasse kan lukke for tæt indtrængende fugt. En imprægnering inden udfyldning er derfor vigtig. Synligt bindingsværk må ikke dækkes med puds eller udskiftes med beton.

